

tusta ja kääntäjäkoulutusta. Sittemmin yliopiston tuli ortodoksisen teologian laitos ja perinteentutkimuksen oppiaine. Kun yliopisto vuonna 2009 juhli näyttävästi 40-vuotista taivaltaan, voitiin todeta, että se oli toteuttanut akateemista sivistystehtäväänsä alueellaan ja kaupungissaan onnistuneesti. Yliopisto oli pitänyt yllä maakunnan vireyttä ja antanut Joensuulle sivistyksen komean maanmerkin, elävän ja vetovoimaisen kampusalueen. Uudelle vuosikymmenelle, 2010-luvulle, Joensuun yliopisto astuu kypsään ikään ehtineenä, vahvana oppi-instituutiona.

FT Laura Kolbe on Euroopan historian professori Helsingin yliopistossa

Kyläkouluverkko tuhoutumassa – koulujen lakkauttaminen jatkuu kiivaana

Outi Autti & Eeva Kaisa Hyry-Beihammer

Suomalaiset pienet koulut ovat ahdingossa. Viimeksi kuluneiden lähes kahden vuosikymmenen aikana Suomen pienistä kouluista on lakkautettu 65 %. Vuonna 1991 Suomessa oli 2093 pientä koulua ja vuonna 2009 enää 738. Lakkautetut koulut ovat useimmiten pieniä kyläkouluja, mutta uhanalaisia näyttävät olevan myös kaupunkien pienet koulut. Aintulatuinen pienten koulujen verkosto on tuhoutumassa.

Kyläkoulujen lakkauttamispäätösten takana ovat yleensä olleet pelkät taloudelliset laskutoimitukset, syvällisempää arvokeskustelua ei ole käyty lainkaan. Myös kyläkoulujen tutkimus on Suomessa vähäistä. Suurin osa tutkimuksesta on tehty yli kymmenen vuotta sitten. Merkittävin alan tutkija Suomessa on Esko Kalaoja, joka on tutkinut pienten koulujen pedagogiikkaa (Kalaoja 1988a, 1990a) ja koulun ja paikallisen yhteisön suhdetta (Kalaoja 1988b, 1990b). Olisi tärkeää saada lisätietoa pienten kyläkoulujen vaikutuksesta oppilaiden, opettajien ja kyläläisten elämään, samoin kuin siitä, millaista on opettaa, oppia ja kasvaa pienen kyläkoulun yhdysluokassa.

Katsauksessamme tarkastelemme kyläkoulujen erityispiirteitä, niiden merkitystä ja koulujen lakkauttamisiin liittyvää keskustelua. Katsausta varten on käyty läpi Tilastokeskuksen koulutustilastoja vuodesta 1990 alkaen. Tarkasteluun on otettu mukaan peruskoulujen luokat 1 – 9 sekä perusopetuksen erityisluokat Suomessa. Tilastoista on poimittu luvut perusasteen koulujen lukumääristä ja lakkauttamisista. Lakkautettujen koulujen lisäksi on mukaan laskettu toisiin kouluihin yhdistetyt perusasteen koulut. Tarkastelemme koulujen lukumääriä ja lakkauttamisia paitsi koko maan osalta, myös erikseen Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakuntien[1] osalta.

Entiset Lapin ja Oulun läänin alueet on otettu erikseen tarkasteltavaksi omista tutkimusintresseistämme johtuen. Olemme kiinnostuneita syrjäisten, pohjoisten alueiden muutoksesta, pienten koulujen pedagogiikasta sekä koulun ja paikan merkityksestä alueiden hyvinvoinnissa. Lisäksi kiinnostuksen kohteena ovat asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet

koulujen lakkauttamisiin liittyvässä päätöksenteossa.

Pieni kyläkoulu määritellään usein kouluksi, joka sijaitsee maaseudulla ja jossa on 1–3 päätoimista opettajaa tai opetusryhmää. Oppilasmäärä on yksi tekijä määrittelyssä, se voi olla joko alle 20, alle 50 tai alle 100 oppilasta. Määrittelyssä mainitaan usein myös yhdysluokat. Kyläkouluja koskevat analyysit voidaan jakaa kolmeen pääluokkaan. Tarkasteltavana voi olla koulun ja paikallisyhteisön suhde, pienessä luokassa tapahtuva opetus ja oppiminen tai opettajan kokemukset.

Tässä artikkelissa pienellä koululla tarkoitetaan alle 50 oppilaan koulua. Tarkastelujaksoksi olemme rajanneet vuodet 1990–2009. Koska tilastokeskus on tilastoinut koulujen lukumäärät niiden oppilasmäärän mukaan vasta vuodesta 1991 lähtien, tältä osin tarkasteluväli on vuoden lyhyempi. Luvuissa ovat mukana myös peruskouluja korvaavat koulut, joskin niitä ei ole enää erikseen merkitty tilastoihin vuoden 1998 jälkeen.

Suomalaisten kyläkoulujen piirteitä

Suomalaisen perusopetuksen alkuajoista lähtien periaatteena on ollut, että koulut ovat lähellä oppilaita. Vuoden 1898 piirijakoasetuksen jälkeen asetettiin tavoitteeksi Mikael Soinisen ohjelma, jonka mukaan jokaisessa kylässä tuli olla koulu. Asetuksen mukaan kuntien tuli jakaa alueet koulupiireihin, jottei koululaisten koulumatka olisi viittä kilometriä pitempi. Asetuksen ansiosta koulujen määrä alkoi kasvaa, ja pian miltei joka kylällä oli oma koulunsa. Vuoden 1921 oppivelvollisuuslain myötä koulujen perustamisen tarve kasvoi edelleen. Lapsia oli paljon, kulkuyhteydet olivat heikkoja ja kulkuvälineet alkeellisia. 1950-luvulla suuret ikäluokat tulivat kouluikänsä. Kun asutus oli levinnyt asutustilojen myötä pitäjien eri osiin, tarvittiin paljon uusia kouluja. Tästä alkoikin kyläkoulujen ennennäkemätön määrällinen kasvu. (Kuikka 1996.) Koulujen lukumäärä lisääntyi aina 1950-luvun puoliväliin saakka.

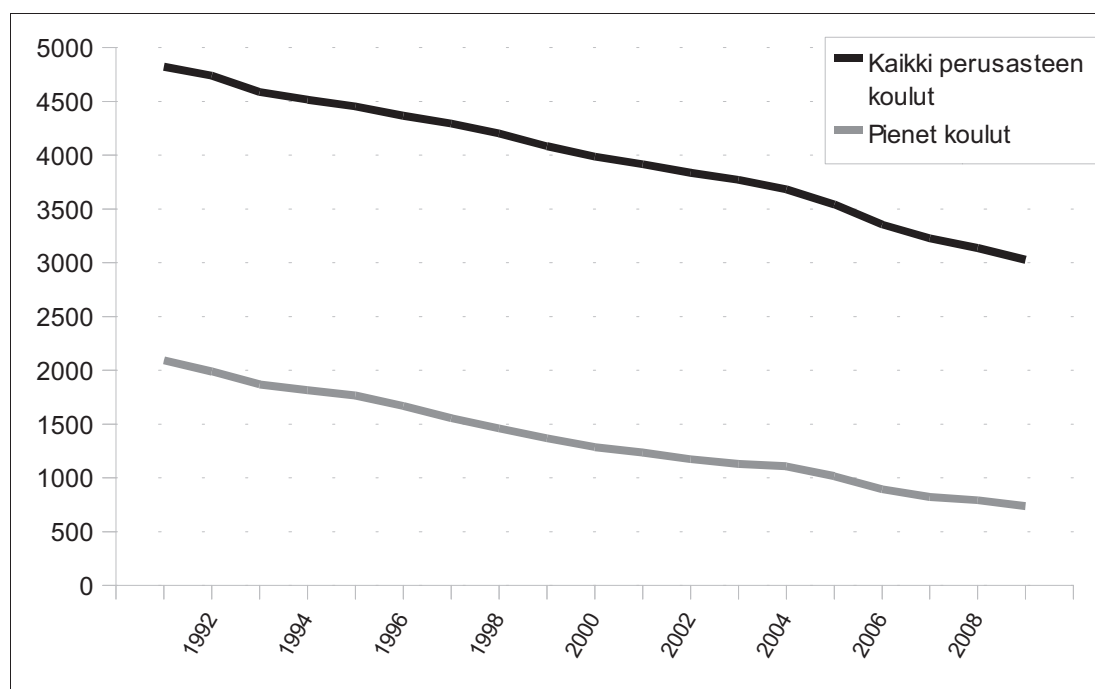
Sodankylän Torvisen kansakoulun oppilaita joskus vuosien 1924–26 välillä. Kuva: <http://fi.wikipedia.org>

Pienten koulujen lakkauttaminen alkoi 1960-luvun lopulla. Muutoksen syynä olivat syntyvyyden lasku, suurten ikäluokkien siirtyminen kansalais- ja oppikouluun, maaltamuutto ja maaseudun liikenneyhteyksien paraneminen. Pienten koulujen tilannetta paransi hetkeksi 1970-luvun lopulla yhtenäiskoulu-uudistus, jonka tavoitteena oli varmistaa kaikille kansalaisille yhtäläiset koulutusmahdollisuudet asuinpaikasta ja sosioekonomisesta taustasta riip-

pumatta (Kalaoja & Pietarinen 2002; Kalaoja & Pietarinen 2009). Monessa kunnassa haluttiin uskoa koulujen säilymiseen, ja niinpä kyläkouluja korjattiin 1970- ja 1980-lukujen taloudellisen noususuhdanteen aikana. Valtiovalta pyrki pitämään yllä kouluverkkoa takaamalla valtionavun aiempaa pienemmille oppilasmäärille. Tämä ei kuitenkaan enää auttanut 1990-luvun lamavuosiin tultaessa. (Kuikka 1996.) Viimeaikaisia koulujen lakkautuksia valtio on jäänyt seuraamaan sivusta.

1990-luvulta lähtien suomalaista kouluverkkoa on harvennettu voimakkaasti maaseudulla ja vahvistettu kaupungeissa. Tästä huolimatta yli puolet kouluista on pieniä, 1–3 opettajan tai ryhmän kouluja, joista suuri osa on harvaan asutuilla alueilla. Näissä alle sadan oppilaan[2] kouluissa opiskelee miltei 20 prosenttia jokaisesta ikäluokasta. Kalaojan & Pietarisen (2002) mukaan vuosina 1995–1999 väheni voimakkaasti erityisesti pienten, alle 50 oppilaan koulujen lukumäärä.

Koulujen lakkauttamisista puhuttaessa viitataan usein 1990-luvun talouden lamaan ja sen aiheuttamiin koulujen lakkauttamisiin. Viimeksi kuluneina vuosina kouluja on lakkautettu kuitenkin vielä 1990-lukuakin kiivaammin (Kuvio 1). Eniten Suomessa tehtiin lakkautuksia tai toiseen kouluun yhdistämisiä vuonna 2006, jolloin lakkautettiin 186 peruskoulua. Lakkauttamislukuja ja koulujen määriä tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon, että samaan aikaan kun kouluja on lakkautettu syrjäseudulla, niitä on perustettu kasvukeskuksiin ja taajamiin.

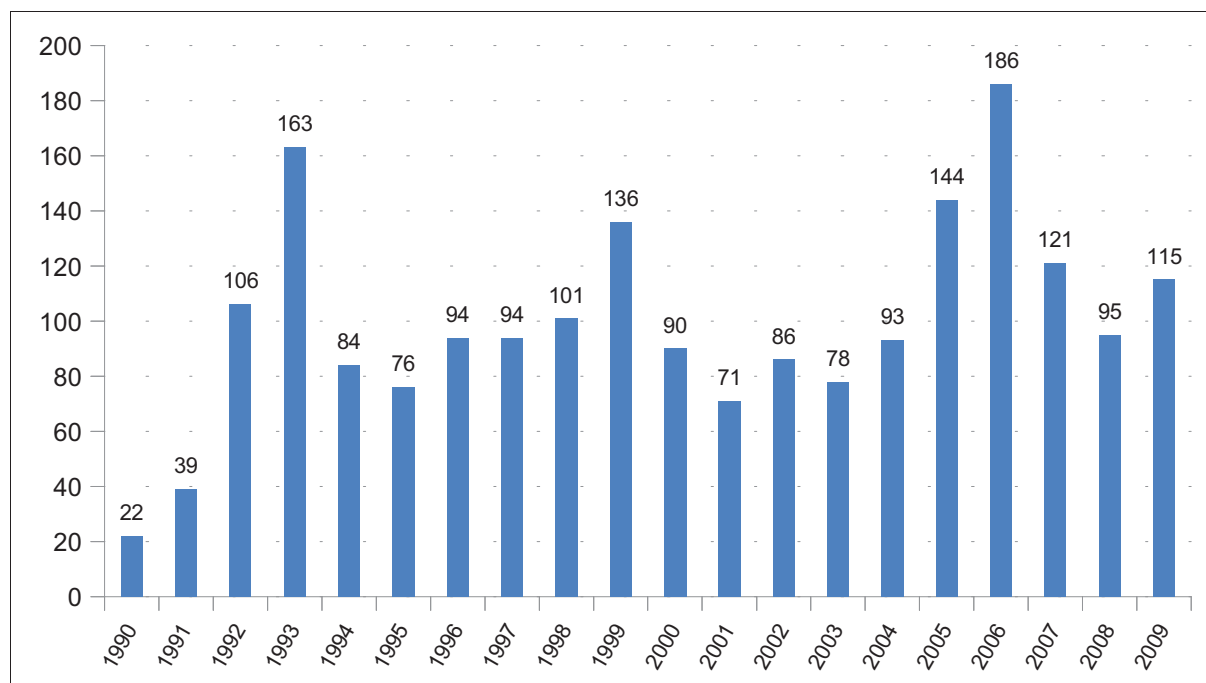

Kuvio 1. Perusasteen koulujen ja pienten, alle 50 oppilaan koulujen määrät Suomessa 1990–2009 (Tilastokeskuksen koulutustilastot).

Suomessa on lakkautettu vuosien 1990–2009 aikana 1994 perusasteen koulua. Vuonna 1990 perusasteen kouluja oli maassamme 4847. Kuluneiden miltei kahden vuosikymmenen aikana luku on laskenut yli kolmasosalla (muutos 38 %) ollen vuonna 2009 enää 3027. Useimmiten lakkautetut koulut ovat olleet peruskoulun luokkia 1–6, mutta myös perusasteen erityiskoulut ovat vähentyneet voimakkaasti. Vuoden 1990 erityiskoulujen lukumäärästä (363) oli jäljellä enää reilu kolmannes (138) vuonna 2009. (Ks. Liite.)

Lukumääräisesti eniten kouluja lakkautettiin vuosina 1993, 1999 ja 2006. Huiput ovat

kuuden–seitsemän vuoden välein, ja ne etenevät aaltomaisesti siten, että ennen huippuvuotta lakkautusten määrä nousee ja huipun jälkeen taas hetkeksi laskee, kunnes lähtee uuteen nousuun. Voidaan kuitenkin sanoa, että lakkautusten määrä on pysynyt korkeana koko ajan vuoden 1992 jälkeen. (Kuvio 2.)

Kuvio 2. Lakkautetut ja toisiin kouluihin yhdistetyt koulut Suomessa 1990–2009 (Tilastokeskuksen koulutustilastot).

Pienten koulujen määrä on näiden vuosien aikana laskenut hyvin voimakkaasti koko maassa. Vuonna 1991 alle 50 oppilaan peruskouluja Suomessa oli 2093, ja vuonna 2009 pieniä kouluja oli Suomessa enää 738. Parin vuosikymmenen aikana koulujen lukumäärä on pudonnut noin kolmannekseen alkuperäisestä. Syrjäseutuja erikseen tarkasteltaessa luvut kärjistyvät entisestään: Lapin ja Oulun läänien osalta pieniä kouluja on lakkautettu tätäkin rajummin. Siellä jäljellä on ainoastaan neljäsosa vuoden 1991 koulumäärästä. Tarkastelujakson aikana noin 75 prosenttia lappilaisista, kainuulaisista ja pohjois-pohjanmaalaisista pienistä kouluista on joko lakkautettu tai yhdistetty toiseen kouluun.

Pieniä kouluja on lakkautettu suuria kouluja enemmän. Vuonna 1991 alle 50 oppilaan koulujen osuus kaikista kouluista oli miltei puolet (47 %), mutta vuonna 2009 pienten koulujen osuus oli pudonnut neljäsosaan kaikista kouluista. (Ks. Liite.)

Koulut kylien keskuksina

Kyläkoulu ei ole vain paikka, missä lapset oppivat lukemaan ja laskemaan, vaan koulu on tärkeä osa koko kyläyhteisöä. Kylän ja koulun yhteistyöstä hyötyvät molemmat, ja kyläkoulu on usein koko kylän elinvoimaisuuden symboli. (Kolehmainen 2002.)

Koulut ovat kylien keskuksia, juhlien ja eri tapahtumien järjestämispaikkoja. Ne ovat toimintakeskuksia ja sosiaalisten siteiden ylläpitopaikkoja. Koulunsa menettäneissä kylissä on huomattu, että samalla on kadotettu suuri määrä sosiaalista pääomaa. Pienten koulujen kulttuuri muovaa alueen asukkaiden elämää. Vaikutusta on myös kyläyhteisöstä kouluun päin, sillä kyläyhteisö voi osallistua paikalliset olosuhteet huomioivan opetus suunnitelman

laadintaan. (Kalaoja & Pietarinen 2002.) Pienissä kylissä koulun rooli ei siten jää pelkääseen lasten opettamiseen.

Paikallisten viranomaisten, kyläläisten ja koulua ympäröivän yhteisön suhteita koskevien tutkimusten mukaan opettajilla on keskeinen rooli paikallisesti orientoituneen opetussuunnitelman kehittämisessä ja koulun saattamisessa kylän keskipisteeksi (Kalaoja & Pietarinen 2009). Aiemmin opettajat asuivat usein koulujen yhteydessä, joten he tunsivat kyläläiset ja asuinseudun. Nykyään yhä useammat opettajat asuvat lähitaajamissa, jolloin he jäävät helposti erilleen kylän kulttuurista. Pienen kyläkoulun opettajana toimiminen on vaativaa. Erilaisia haasteita tuovat mukanaan muun muassa kyläyhteisön ja koulun suhteet, opettajien rooli maaseudulla, paikalliset olot huomioivan opetussuunnitelman kehittäminen, useampien luokka-asteiden ja ikäryhmien opettaminen sekä yhteistyö muiden koulujen kanssa. Tämä tulisi ottaa huomioon jo opettajankoulutuksessa.

Koulun merkitys ympäristölleen taajama-alueilla jää usein huomaamatta. Koulut ovat myös kaupunginalueiden sydämiä, joiden ympärille syntyy monenlaista toimintaa. Myös kaupungeissa alueen asukkaat käyttävät koulurakennusta harrastuksissaan. Aktiivinen koulu kykeneekin luomaan verkoston, johon kuuluvat oppilaiden, opettajien ja vanhempien lisäksi muita alueen asukkaita ja yrittäjiä sekä seurakunnan ja kunnan edustajia, kuten nuorisotoimi, kirjasto ja muut kulttuuripalvelut.

Kyläkoulun vahvuudet ja heikkoudet

Pienissä kouluissa nähdään usein vain niiden aiheuttamat lisämenot mutta ei niiden vahvuuksia eikä mahdollisuuksia. Arvoperusteita ei näy talouslaskelmissa yleensä lainkaan.

Kyläkoulu toimii kokoontumispaikkana kylän tai lähikyläisten asukkaille. Se voi lisätä sivistyspalveluja tarjoamalla paikan tapaamisille, harrastuksille, juhlille ja kokouksille. Kyläkoulu ylläpitää ja vahvistaa kylän identiteettiä ja kylässä toimivat yritykset, harrastuspiirit ja järjestöt toimivat vuorovaikutuksessa koulun kanssa. Kyläkouluverkko on tärkeä osa elävää maaseutua.

Kyläkoulujen lakkauttamiseen liittyvässä päätöksenteossa unohdetaan usein se itsesäänselvyys, että suurin merkitys koululla on kylän lapsille. Pieni koulu on monin tavoin ihanteellinen ja turvallinen oppimis- ja kasvu ympäristö. Pieni koulu integroi vanhemmat vahvemmin koulun arkielämään kuin suuri koulu, jolloin koulun ja kodin yhteistyö saa hyvän pohjan. (Peltonen 2002, 51–60.)

Pienessä opetusryhmässä on mahdollista oppia tehokkaammin kuin suuressa. Tutkimusten mukaan (esim. Smith & Glass 1980) saavutetaan sitä parempia tuloksia, mitä pienempi opetettava ryhmä on. Kyläkoulun vahvuuksiin kuuluu myös se, että lapsia opettaa ensimmäisten kouluvuosien ajan vain kahdesta kolmeen opettajaa. Tämä tuo mukanaan pysyvyyttä ja turvallisuutta, minkä lisäksi opettajat oppivat tuntemaan oppilaansa hyvin. Yksilöllinen opetus tarjoaa hyvät puitteet oppilaan tuntemukselle ja yksilölliselle kohtaamiselle. Yhdysluokissa eri-ikäiset lapset voivat oppia toisiltaan erilaisia taitoja, jolloin heistä kehittyy muut huomioivia ja vastuuta ottavia itsenäisiä oppilaita.

Kyläkoulun heikkouksiin kuuluu riippuvuus opettajien taidoista tai persoonista ja näin varsinkin silloin, jos kyläkoulu on vain yhden opettajan varassa. Pelkääseen yksi opettaja merkitsee aina riskiä, sillä opettaja voi olla didaktisesti ja persoonallisesti yksipuolinen. Siksi lasten olisi hyvä saada kokemuksia myös toisenlaisesta opettajasta. Kyläkoulussa opettaminen voi olla myös hyvin haastavaa, sillä opettajankoulutuksessa opetetut menetelmät ja opettamisen standardi eivät sovellu kyläkouluun ja yhdysluokkiin. Oppilai-

den kannalta on myös hankalaa, että opintoihin liittyvät valinnan mahdollisuudet ovat kyläkouluissa usein rajalliset. Kyläkoulut voivat myös jäädä liiaksi erilleen muista kouluista. (Peltonen 2002, 51–60; Vitikka 2005.) Opettajien ammattijärjestön lehdessä käytävän keskustelun mukaan 1990-luvun lamasta alkanut kuntien säästökuuri on aiheuttanut myös sellaisen lieveilmiön, että kouluille palkataan epäpäteviä opettajia, joille voidaan maksaa pienempää palkkaa (esim. Laaksola 2004). Epäpätevän opettajan ohjauksessa oppimisen taso voi jäädä huonoksi.

Teirikangas ja Tolonen (2002) ovat opinnäytetyössään tutkineet lasten kokemuksia uuteen kouluun siirryttäessä. Pieni kyläkoulu koetaan turvalliseksi ja ilmapiiiriltään hyväksi. Koulun vaihtuessa isompaan useat oppilaat pelkäävät kiusatuksi tulemista uudessa koulussa. Myös ympäristön muuttuminen mietityttää: maalaiskoulut sijaitsevat yleensä monipuolisen luonnonympäristön keskellä, kun taas taajamien kouluilla luonnonympäristö joko puuttuu kokonaan tai on hyvin yksipuolinen. Uuden koulutavat ja säännöt vaativat opettelua, minkä tähden monet tuntevat epävarmuutta ja turvattomuuttakin. Hyviäkin puolia siirtymisessä on. Siellä voi saada uusia kavereita, minkä lisäksi iso koulu tarjoaa yleensä liikunnan ja käsitöiden opiskeluun paremmat tilat ja monipuolisemmat välineet. Myös valinnaisaineiden määrä voi olla isossa koulussa suurempi.

Ovatko kyläkoulujen lakkauttamiset perusteltuja?

Kouluverkon rakenne heijastaa yhteiskunnan muutoksia. Koulujen lakkauttamisen takana ovat perinteisesti olleet kansatalouden heikkeneminen ja ikäluokkien pieneneminen. Perustelut koulujen lakkauttamisille ovat pysyneet samoina jo vuosikymmenien ajan.

Nyt on kuitenkin tultu uuteen tilanteeseen, jossa oppilasmäärä ei enää ole ratkaiseva lakkauttamisen peruste. Valtion pienkoululisä lopetettiin vuonna 2006, mikä on osaltaan johtanut siihen, että kunnat lakkauttavat elinvoimaisia kyläkouluja ratkaistakseen taloudellisia ongelmiaan. Tämä mahdollistui, kun kuntien omaa harkintavaltaa valtionavustusten käytössä lisättiin. Enää avustuksia ei korvamerkitä, vaikka valtio maksaakin kunnille opetuspalvelujen järjestämisestä aiheutuviin käyttökustannuksiin valtionosuuksia laissa säädettyjen laskennallisten perusteiden mukaan. Jos kunta pystyy järjestämään perusopetuksen perusteena olevaa yksikköhintaa edullisemmin, kunnan saama valtionrahoitus ei vähenä. Jos opetuskustannukset ylittävät yksikköhintojen mukaisen tason, kunta vastaa ylimenevistä kustannuksista itse. Tällaisessa tilanteessa pienen koulun lakkauttamista ja opetuksen keskittämistä suurempiin yksiköihin voidaan perustella merkittävänä säästökohteena. (OPM 2010.)

Opetusneuvos Esko Korkeakoski (2000) kritisoi kirjoituksessaan koulujen lakkauttamisen perusteita. Perusteluina käytetään kuntien taloudellista ahdinkoa, jota koulumenojen vähentämisellä pyritään lievittämään. Lisäksi korostetaan isompien koulujen parempia olosuhteita, jotka tukevat tehokasta ja motivoitua opiskelua. On selvää, että jotkin kustannuserät, kuten kiinteistöön ylläpitoon liittyvät käyttömenot, vähenevät. Yllätyksenä voi kuitenkin tulla koulurakennuksen rakentamiseen tai korjaamiseen saadun valtionavustuksen palautus. Myös opettajien ja muun henkilökunnan palkkausmenojen oletetaan vähenevän. Useimmiten henkilökunta siirretään kuitenkin niihin kouluihin, joihin oppilaatkin siirretään. Varmaa on ainakin se, että kuljetus- ja matkakustannukset lisääntyvät. Samoin kasvavat uuteen kouluun kohdistuvat investointimenot, sillä uusia oppilaita varten joudutaan rakentamaan uusia tiloja tai muuttamaan jo olemassa olevien tilojen käyttötarkoitusta. Vähintäänkin joudutaan remontoimaan vanhat tilat asianmukaiseen kuntoon..

Joissakin tapauksissa säästöt jäävät huomattavasti odotettua vaatimattomammiksi. Esimerkiksi Pudasjärvellä kuuden koulun lakkauttaminen vuonna 2009 ei johtanut toivottuihin säästöihin, sillä oppilaiden kuljetus uuteen kouluun tuli oletettua kalliimmaksi. Henkilöstökuluissa säästettiin vajaat 100 000 euroa, mutta oppilaiden kyyditys kulutti 93 000 euroa. Sisäisiä vuokria maksettiin 77 000 euroa ennakoitua enemmän. (Iijokiseutu 8.3.2010; Pudasjärven koulutuslautakunnan pöytäkirja 3.3.2010). Lakkauttamisen aiheuttamia pitempiaikaisia talousvaikutuksia tai kerrannaisvaikutuksia on puolestaan vaikea laskea. Kouluverkkokysymys on kokonaisuutena kunnille pieni rakenteellinen säästökohde, eikä suinkaan ratkaisu kunnallistalouden perusongelmiin. Kouluverkon supistuksista tuleva säästö jää myös valtion osalta vähäiseksi.

Näyttää siltä, että kouluverkkoa on harvennettu ilman minkäänlaista arvokeskustelua. Lyhytnäköinen suunnittelu ja kuntien talousongelmien pikaratkaisuyritykset ovat huonoja tapoja vastata niinkin pitkäjänteisiin asioihin kuin kasvatus ja uusien sukupolvien koulutus. Olisi hyvä pohtia lapsen kasvua ja kasvatusta yleisemmin sekä sitä, millaisessa ympäristössä ja millaisissa puitteissa ihmisen on hyvä kasvaa ja oppia. Kouluverkon kehittämistyössä tulisi ottaa yhdeksi vaihtoehdoksi pienten kyläkoulujen säilyttäminen, jopa niiden lisääminen. Lakkauttaminen tulisi olla ensisijainen vaihtoehto vain silloin, kun koulun oppilasmäärän väheneminen on jatkuvaa, kun puutteellisten opiskeluolosuhteiden korjaaminen vaatii huomattavia investointeja, ja kun koulun jatkolla ei ole hajanaiselle kyläyhteisölle juurikaan merkitystä.

Koulun lakkauttamista pohdittaessa pitäisi ottaa huomioon koulun historia sekä ainutlaatuinen maaseutukouluverkoston erityispiirteet ja tulevaisuudennäkymät. Kantaa olisi otettava ihmisen hyvinvointiin kokonaisuudessaan ja nähtävä kouluun liittyvä laajempi kulttuurinen konteksti. Pienten koulujen verkostoa ei saisi tuhota lyhytnäköisellä koulutuspoliittisella ja taloudellisella suunnittelulla. (Linnilä, 1996.) Kyläkoulujen lopettaminen jouduttaa maaseudun elämän alasajoa. Koulun lakkauttaminen vähentää kylän vetovoimaa, minkä seurauksena poismuutto voi lisääntyä ja tulomuutto vähentyä. Usein lakkautusta seuraakin kierre, jonka myötä muutkin kylällä olevat palvelut siirtyvät muualle tai ne lopetetaan. Näin ajateltuna kyläkoulu on sijoitus tulevaisuuteen, ei pelkkä menoerä.

Jos Suomen kouluverkko halutaan säilyttää toimivana ja lasten koulumatkojen pituus kohtuullisena, kyläkoulujen lakkauttamisen sijaan on kehitettävä niiden toimintaa. Tässä yhteistyö on avainasemassa. Muun muassa Purokuru (1997) on pohtinut menestyvän kyläkoulun strategioita. Koulurakennuksen ja ympäröivän yhteisön välisiä säikeitä on tarpeen ylläpitää ja vahvistaa toistuvasti molempiin suuntiin. Yhteistyökumppaneita voivat olla esimerkiksi päiväkotit, harrastusseurat, vanhemmat, kylän yritykset ja maatilat, seurakunta, paikallisyhdistykset, entiset oppilaat ja muut koulut. Esimerkiksi kielten tai musiikin opetuksessa voitaisiin tehdä yhteistyötä, jolloin opettaja voi käydä useammalla koululla opettamassa. Myös kansainväliset kontaktit voivat elävöittää koulutyötä.

Tietotekniikka voi olla merkittävä apu kyläkoulun säilyttämisessä, koska sen avulla voidaan esimerkiksi vastaanottaa opetusta ulkopuolelta tai lähettää opetusta ulkopuolelle. Lisäksi sen avulla voidaan pitää yhteyttä esimerkiksi kansainvälisiin ystäväkouluihin. Kyläkoulun roolia koko kylän kokoontumispaikkana voitaisiin kehittää edelleen. Siitä voisi esimerkiksi muodostaa kyläpalvelukeskuksen, johon kunta voi keskittää koulutoimen lisäksi muutakin palvelutarjontaa. Jos suomalainen maaseutu halutaan säilyttää asuttuna ja elinvoimaisena, kyläkoulujen säilyttämisellä ja kehittämisellä on siinä hyvin tärkeä rooli.

Viitteet

[1] Alueiden nimitykset ovat viime aikoina muuttuneet. Läänien sijasta nyt puhutaan aluehallintovirastoista. Siksi käytämme artikkelissa ennallaan pysyneitä maakuntien nimityksiä. Entinen Lapin lääni on samalla myös Lapin maakunta, ja entinen Oulun lääni muodostui Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnista.

[2] Kalaoja ja Pietarinen käyttävät tutkimuksessaan erilaista tilastollista jaottelua. Heidän tutkimuksessaan pienellä koululla tarkoitetaan tässä tapauksessa alle sadan oppilaan koulua. Tässä artikkelissa tarkoitamme pienellä koululla alle 50 oppilaan kouluun.

Liite. Perusasteen koulujen ja lakkautettujen koulujen lukumäärät 1990–2009 (Tilastokeskuksen koulutustilastot).

Vuosi	Koko maa			Lappi			Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu		
	Perusasteen koulut	<50 oppilaan koulut	Lakkautetut koulut	Perusasteen koulut	<50 oppilaan koulut	Lakkautetut koulut	Perusasteen koulut	<50 oppilaan koulut	Lakkautetut koulut
1990	4847		22	332		4	601		5
1991	4823	2093	39	329	212	3	595	304	7
1992	4738	1988	106	316	197	15	575	280	20
1993	4588	1869	163	294	175	22	557	270	16
1994	4516	1814	84	286	168	10	546	260	11
1995	4453	1765	76	280	162	6	537	253	9
1996	4367	1668	94	270	150	10	527	242	10
1997	4294	1556	94	261	138	10	504	186	22
1998	4203	1460	101	250	132	11	484	188	20
1999	4084	1368	136	239	123	11	466	168	20
2000	3986	1285	90	226	113	13	456	166	8
2001	3916	1235	71	216	106	10	442	151	9
2002	3837	1173	86	207	96	9	432	150	10
2003	3771	1130	78	197	86	10	425	145	8
2004	3683	1107	93	185	83	12	412	142	10
2005	3542	1016	144	163	65	21	391	127	21
2006	3356	894	186	151	62	12	368	107	22
2007	3226	821	121	144	56	5	351	96	16
2008	3136	792	95	136	54	8	338	91	16
2009	3027	738	115	129	50	7	321	76	19

Lähteet

- OPM 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Linjaukset ja rahoitus. Valtionosuudet [www-lähde]. <http://www.minedu.fi/OPM/Linjaukset_ja_rahoyitus/valtiososuudet/?lang=fi> (Luettu 25.5.2010).
- Pudasjärven koulutuslautakunnan pöytäkirja 3.3.2010 [www-lähde]. <http://www.pudasjarvi.fi/index.php?go=target&id_1=tekstit/poytakirjat.php&indeksi=1> (Luettu 5.5.2010).
- Tilastokeskus. Koulutus ja tutkimus. Oppilaitokset 1987–1991. Oppilaitostyyppiluokitus.
- Tilastokeskus. Koulutus. Oppilaitosluokitus ja -luettelo 1992–1998. Oppilaitostyyppiluokitus.
- Tilastokeskus. Koulutus. Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset 1999–2007.

Kirjallisuus

- Iijokiseutu 8.3.2010. Koulujen lakkautus ei tuonut säästöjä.
- Kalaoja, Esko 1988a. Maaseudun pienten koulujen kehittämistutkimus. Innovation of small rural schools. Osa 2, Opettajana kyläkoululla: being a village school teacher. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 56.
- Kalaoja, Esko 1988b. Maaseudun pienten koulujen kehittämistutkimus. Osa 1, Koulu kyläyhteisössä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 52.
- Kalaoja, Esko 1990a. Maaseudun pienten koulujen kehittämistutkimus. Innovation of small rural schools. Osa 3, Pienten koulujen ja niiden opetuksen evaluointia. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 63.
- Kalaoja, Esko 1990b. Maaseudun pienten koulujen kehittämistutkimus. Osa 5, Opetuksen integroimisesta ympäröivään yhteisöön. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 65.
- Kalaoja, Esko & Pietarinen, Janne 2002. Characteristics of Finnish small rural schools – what can we learn from learning and instruction by researching small rural schools? Teoksessa Kalaoja, Esko (toim.), Näkökulmia kyläkouluihin ja niiden kehittämiseen. Oulun yliopiston Kajaanin opettajankoulutusyksikön julkaisuja. Sarja A, tutkimuksia 21/2002, 3–19.
- Kalaoja, Esko & Pietarinen, Janne 2009. Small rural primary schools in Finland: A pedagogically valuable part of the school network. *International Journal of Educational Research* 48 (2), 109–116.
- Kolehmainen, Virpi 2002. Passiivinen vai aktiivinen kyläkoulu? Teoksessa Kalaoja, Esko (toim.), Näkökulmia kyläkouluihin ja niiden kehittämiseen. Oulun yliopiston Kajaanin opettajankoulutusyksikön julkaisuja. Sarja A, tutkimuksia 21/2002, 59–70
- Korkeakoski, Esko 2000. Pienen koulun lakkautus on arvokysymys. *Spektri* 2, 31–33.
- Kuikka, Martti T. 1996. Piirteitä suomalaisen kyläkoulun historiasta. Teoksessa Korpinen, Eira (toim.), *Kyläkoulu. Nyt. Tutkiva opettaja – Journal of teacher researcher* 2. Jyväskylä: TUOPE, 6–8.
- Laaksola, Hannu 2004. Avustajat eivät ratkaise kouluongelmia. *Opettaja* 18 (5).
- Linnilä, Maija-Liisa 1996. Oppilaan ja opettajan kasvun paikka. Teoksessa Korpinen, Eira (toim.), *Kyläkoulu. Nyt! Tutkiva opettaja – Journal of teacher researcher* 2. Jyväskylä: TUOPE, 36–39.
- Peltonen, Taina 2002. Pienten koulujen esiopetuksen kehittäminen – entisajan alakoulusta esi-kouluun. Väitöskirja, Kajaanin opettajankoulutusyksikkö. Oulu: Oulu University Press.
- Purokuru, Vesa 1997. Aktiivinen kyläkoulu. Pienen koulun selviytymisstrategioita. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 7. Helsinki: Sisäasiainministeriön monistamo.
- Smith, Mary Lee & Glass, Gene 1980. Meta-analysis of research on class-size and its relationship to attitudes and instruction. *American Educational Research Journal* 17 (4), 419–434.
- Teirikangas, Anne-Mari & Tolonen, Mervi 2002. Kyläkoulun lakkauttaminen ja uuteen kouluun

siirtyminen lapsen kokemana. Teoksessa Kalaoja, Esko (toim.) Näkökulmia kyläkouluihin ja niiden kehittämiseen. Oulun yliopiston Kajaanin opettajankoulutusyksikön julkaisuja. Sarja A, tutkimuksia 21/2002, 143–152.

Vitikka, Erja 2005. Pienten lähikoulujen kehittämishanke 2004. Helsinki: Opetushallitus.

*FM, KM **Outi Autti** työskentelee projektitutkijana Oulun yliopiston Thule-instituutissa ja on jatko-opiskelijana Oulun yliopiston Kasvatustieteiden tiedekunnassa.*

*KT **Eeva Kaisa Hyry-Beihammer** työskentelee tutkijatohtorina Suomen Akatemian Elämä paikallaan -tutkimusprojektissa Oulun yliopiston Kasvatustieteiden tiedekunnassa.*